

Finanční výkaznictví mikro-podniků: stále otevřená otázka[#]

Dana Kovanicová*

Rada International Accounting Standards Board – IASB (zodpovídající za tvorbu mezinárodních standardů finančního výkaznictví – IFRS¹) byla po mnoho let spojována jen s tvorbou standardů pro velké společnosti – s „úplnými“ IFRS (full IFRS). Ty jsou vytvářeny tak, aby uspokojovaly potřeby zejména investorů do kapitálu těch společností, jejichž cenné papíry jsou obchodovány na veřejných kapitálových trzích. Přesto se IASB od r. 2004 intenzivně věnuje dalšímu projektu, jehož cílem je pokrýt obdobnou standardizací malé a střední podniky, nově označované jako privátní podniky/entity.

1 Kdo jsou privátní entity v projektech finančního výkaznictví

Projekt, od počátku označovaný jako IFRS for SMEs², byl do podoby návrhu zpracován během r. 2006 a předložen k diskusi v únoru 2007 (více ke genezi projektu viz Kovanicová, 2007). Ačkoli se očekávalo, že finální soubor bude vydán do konce r. 2007 (popř. začátkem r. 2008), ukázalo se, že záležitost není tak jednoduchá, jak se původně zdálo. Teprve v březnu 2008 byla hotova komplexní analýza diskusních příspěvků. V květnu IASB na svých webových stránkách podala u tohoto projektu tuto strohou informaci: „Povšimněte si prosím, že Rada změnila název standardu na IFRS for Private Entities jako součást své deliberalizace.“ (IASB, 2008). Žádné další zdůvodnění. To podněcuje snahu dopátrat se důvodu změny.

1.1 Privátní sektor v pojetí ekonomiky

Ekonomická literatura je bohatá spíše na výrazy jako privátní sektor a veřejný sektor než na pojem privátní entita. Kompilací z různých slovníků³ docházíme k této (obsahově vřezávající) definici privátního sektoru: *Privátní sektor je ta část národní ekonomiky, která není vlastněna státem; zboží a služby jsou v této části produkovány / prováděny jednotlivci a společnostmi jako opak ke státní (národní, regionální či municipální) správě, která řídí veřejný sektor.*

Privátní sektor (jako zastřešující termín pro veškeré soukromé podnikání) sestává ze subjektů, označovaných většinou jako **privátní podniky** (private enterprises). IFRS je však v tomto ohledu preciznější, když pro změnu v názvu zvolila mnohem volnější výraz **privátní entity**, aniž trvá na výrazu „podnik“⁴. Lze dovodit, že tyto entity zahrnují veškeré typy

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska* s registračním číslem MSM6138439903.

* Prof. Ing. Dana Kovanicová, CSc. – profesorka; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika; <kovaniced@vse.cz>.

¹ International Financial Reporting Standards. OUP (2008):

² Small and Medium-Sized Enterprises.

³ Zejména OUP (2008), Economic Dictionary; Real Estate Dictionary.

⁴ Entita je obecnější označení: každý podnik je zároveň entitou, ale ne každá entita musí mít formu podniku, jak je vymezen legislativně.

podnikatelských subjektů, bez ohledu na to, zda jsou či nejsou kótované, zda mají veřejnou odpovědnost a bez ohledu na jejich velikost. Opravňují nás k tomu i dokumenty Světové banky, která na svých stránkách pod heslem „Private Sector Development“ odkazuje (kvůli reorganizaci části svého portálu) zejména na OSN – konkrétně na UNIDO⁵ (2008):

*„Privátní sektor je ve skutečnosti hlavní řídicí silou průmyslového rozvoje všech zemí a – prostřednictvím výměny vzorů internacionální produkce, investování a obchodu – formuje proces ekonomické globalizace. Životaschopný privátní sektor budovaný kombinací síly (tvořivosti) a vazeb mezi **velkými, středními, malými a mikro-podniky** je nezbytným předpokladem spouštěcího mechanismu ekonomické dynamiky, rostoucí produktivity, transferu a rozšiřování průmyslových technologií i pokračující soutěživosti; přispívá **k rozvoji podnikání a konec konců ke snížení chudoby**...“.*

Text pak přechází ke zdůraznění role malých a středních podniků (SMEs) jako k subjektům, které hrají vedoucí roli v národní ekonomice. Právě snaha o odstranění či alespoň snížení chudoby se v současné době stává na všech kontinentech imperativem. V této souvislosti se všeobecně hovoří o **privátních podnicích** jako nástroji, jenž může přispět k řešení tohoto celosvětového problému. Domnívám se, že právě to je příčina, proč IASB změnila název standardu: aby vyjádřila, že nestojí mimo současné vývojové proudy. Zda to postačí vzhledem k poměrně náročnému řešení, které pro malé a střední podniky přijala, naznačíme později. Konečné slovo ovšem bude mít blízka budoucnost. Už teď se ale ukazuje, že zavádění IFRS pro privátní entity nebude na světě přijímáno s tak širokou podporou jako úplný soubor IFRS.

1.2 Privátní entity v pojetí IASB

V návrhu standardu Rady IASB (IASB, 2007) jsou privátní entity vymezeny újeji než jak je vymezuje Světová banka, resp. citované UNIDO. Nezahrnují společnosti, jejichž cenné papíry jsou kótované na kapitálovém trhu ani (většinou velké) společnosti, které mají veřejnou odpovědnost. Zahrnují tudíž jen entity, které:

- a) **nemají veřejnou odpovědnost** (tj. odpovědnost vůči široké veřejnosti za důsledky své činnosti) a zároveň
- b) **zveřejňují** externím uživatelům **účetní závěrku určenou k všeobecnému účelu**. To znamená, že finanční výkaznictví je zaměřeno na uspokojení obecných informačních potřeb co nejširšího okruhu uživatelů, kteří nejsou v postavení, jež by je opravňovalo vyžadovat si další informace pro jejich partikulární zájmy. Příkladem takových uživatelů jsou držitelé podílů, existující a potenciální věřitelé, zaměstnanci, ratingové agentury a veřejnost. Účetní závěrka se zpracovává a předkládá alespoň jednou ročně; může být prezentována samostatně nebo spolu s jiným veřejným dokumentem, jako je např. výroční zpráva nebo prospekt.

Pracovní skupina připravující tento projekt měla původně v úmyslu kvantifikovat podniky uvedené pod bodem (a) počtem zaměstnanců a ročními výnosy. Později však došla k názoru, že je vhodnější svěřit jejich vymezení národní jurisdikci, která pro ně připraví detailní předpisy. Z výše uvedené definice je zřejmé, že mezi privátní entity v pojetí IASB nejsou zahrnuty ty úplně nejmenší – mikro-entity, neboť zřejmě nesplňují druhou podmínku. IASB se zbavila břemene spojeného se zohledňováním jejich specifik tím, že ponechala na

⁵ United Nations Industrial Development Organization (Organizace spojených národů zabývající se industriálním rozvojem). Text v citaci zvýrazněn ve shodě s originálem.

národním regulátorovi, aby je případně začlenil do standardizace privátních entit (se všemi nároky z toho vyplývajících), bude-li to považovat za vhodné. Otázka tedy zní: má být finanční výkaznictví mikro-entit standardizováno projektem IFRS PE nebo spíše regulováno specifickým projektem – nejspíše na národní úrovni? V dalším textu nastíníme některé problémy, které v souvislosti s hledáním řešení vyvstávají. Před tím ale ještě jedna odbočka.

Klasifikace privátních podniků, jakou přijala IASB, je pouze jednou z možných. Např. Rada pro (kanadské) účetní standardy (AcSB) ukládá podnikům s veřejnou odpovědností vyhotovovat účetní závěrku ve shodě s úplným souborem IFRS. Pokud jde o privátní podniky, ty chápe (obdobně jako IASB) rovněž zúženě, ale klasifikuje je podle jiného kritéria na (a) podniky s významnými externími uživateli (zahrnovanými pod SMEs), (b) podniky bez významných externích uživatelů (mikro; řízené vlastníkem / vlastníky). Pro obě skupiny pak AcSB připravuje vlastní, národní standardy finančního výkaznictví – pro SMEs sice s určitou vazbou na IFRS PE, ale v mnohem volnější a úspornější podobě. AcSB tak reaguje na nutnost snížit břemeno finančního výkaznictví privátních podniků (včetně těch nejmenších), což je v současné době imperativ, který by žádný kontinent ani stát neměl přeslechnout. Porovnání obou přístupů obsahuje tab. 1.

Tab. 1: Klasifikace privátního sektoru – srovnání řešení IASB a AcSB

Řešení IASB		Řešení AcSB	
(1)	(2)	(1)	(2)
Podniky kótované + Podniky s veřejnou odpovědností (úplné IFRS)	Privátní podniky bez veřejné odpovědnosti a zároveň s účetní závěrkou pro všeobecné účely (IFRS PE)	Podniky s veřejnou odpovědností (úplné IFRS)	Privátní podniky s významnými externími uživateli (Národní účetnictví se zajištěním základních vazeb na IFRS PE)
	(3) Privátní podniky bez veřejné odpovědnosti a zároveň bez účetní závěrky pro všeobecné účely (neřeší)		(3) Privátní podniky bez významných externích uživatelů (Specifický projekt národního účetnictví)

2 Mikro-entitty v legislativě Evropské unie

V odborné literatuře existuje řada studií o soukromých podnicích, ale ty se povětšinou zabývají malými a středními podniky; pokud jsou v nich zmiňovány také mikro-entitty, pak spíše jen jako okrajová problematika. Vzhledem k tomu že IASB se rozhodla ponechat jejich vymezení na národních jurisdikcích, nezbyváá než obrátit se k tomuto prameni. Na světové úrovni by taková analýza byla obtížně zvládnutelná, proto se (s ohledem na naše hospodářsko-politické ukotvení) omezíme hlavně na legislativu Evropské unie (když některé jiné jurisdikce spíše jen pro srovnání připomeneme).

Evropská komise již v r. 1996 přijala velmi průhlednou definici SMEs (96/280/EC) a doporučila ji členským zemím jako jeden z nástrojů podporujících konzistenci na jednotném trhu. Za základní kritéria zvolila počet zaměstnanců, obrat a celkovou hodnotu aktiv (obojí v miliónech eur). Rozhodující je přitom počet zaměstnanců, ostatní kritéria by měla hrát doplňkovou roli (a měla by se posuzovat alternativně „buď – nebo“). Hlavním cílem jednotných kritérií bylo udělat pořádek a sjednotit pravidla zejména v takových oblastech, které souvisejí s různými typy evropských a národních podpor poskytovaných malým a středním podnikům (jako je např. výzkum a inovace, regionální rozvoj, programy státních podpor, projekty záruk za půjčky aj.). Přesto se v odborné literatuře šíří a nadále udržuje mylná představa, že definice byla přijata hlavně kvůli účetnictví, pro něž (prý) měla značný význam. Vzhledem k době jejího přijetí je taková souvislost neobhajitelná.

V r. 2003 byla definice novelizována: byla jednak rozšířena o mikro-podniky (které nebyly v první definici obsaženy), jednak pro malé a střední podniky doplněna o kritérium (podmínku) jejich autonomie, nezávislosti (tab. 2). Na jejich základním kapitálu nebo hlasovacích právech se může jiný subjekt (podnik nebo státní instituce) podílet nejvýše do 25 %. Jinými slovy: kritéria lze aplikovat jedině tehdy, je-li entita autonomní. Evropská komise to objasňuje takto (OJEU⁶, 2003/361/EC, odst. 4):

„Kritérium počtu zaměstnanců ...zůstává nepochybně jedním z nejdůležitějších a musí být chápáno jako hlavní kritérium; nicméně zavedení finančních kritérií je nutným doplňkem k porozumění reálné velikosti a výkonnosti podniku a jeho postavení ve srovnání s jeho konkurenty. Nebylo by však žádoucí používat obrat jako jediné finanční kritérium, zejména proto, že podniky v odvětví obchodu a distribuce mají ze své podstaty vyšší obrat než podniky ve výrobním sektoru. Kritérium obratu má být tudíž kombinováno s kritériem úhrnné bilanční sumy reflektujícím celkový majetek podniku, s možností kterékoli z těchto dvou kritérií přesáhnout.“

Tab. 2: Kritéria EU pro střední, malé a mikro-podniky

Typ podniku	Zaměstnanci	Obrat v eur	Bilanční suma v eur	Nezávislost
Střední	Max. 249	max. 50 mil.	Max. 43 mil.	ano
Malý	10 – 49	2 mil. – 10 mil.	2 mil. – 10 mil.	ano
Mikro	Méně než 10	Až do 2 mil.	až do 2 mil.	–

Zdroj: Doporučení Evropské komise OJEU 2003/361/EC

Novelizace vstoupila v platnost k 1. 1. 2005, co do účinnosti stále jen jako doporučená. Členské státy, Evropská investiční banka a Evropský investiční fond mohly snížit horní mez u všech kritérií nebo jen u některých, vyjma případů, kdy jsou kritéria aplikována na pravidla státních podpor. Doporučuje se aplikovat definici na všechny typy entit zapojených do ekonomických aktivit, vyjma podnikatelů-jednotlivců (sole traders) a partnerských (veřejných obchodních) společností (partnerships).

Členské země EU implementovaly tato doporučení rozličným způsobem. Zaměříme-li se pouze na mikro-entitu, pak ze studie IFAC (2006) vyplývá, že kritéria pro jejich vymezení včlenila do své národní legislativy v plném rozsahu jen část zemí. Ostatní je přijaly jen zčásti a některé vůbec ne. Mezi ty „nejposlušnější“ patří např. Česká republika, Německo,

⁶ Official Journal of the European Union.

Maďarsko a Polsko. Mezi ignoranty např. Belgie, Finsko, Irsko, Itálie, Norsko, Švédsko či Spojené království. Některé země (např. Dánsko, Estonsko) si finanční kritéria upravily směrem k nižším částkám, avšak kritérium počtu zaměstnanců bylo akceptováno ve všech případech.

Pravděpodobně nejjednodušší kritérium pro diferenciaci mezi typy entit nalézáme v USA. Entity spadající pod jurisdikci americké Komise pro cenné papíry a burzy (SEC), musí být ve shodě s požadavky úplného souboru US GAAP. Ostatní entity takové výkazy nemusí (ale mohou) sestavovat. V předchozí části jsme se setkali s vymezením přijatým kanadskou Radou (AcSB): podle ní jsou mikro-podniky působícími v Kanadě ty entity, které nemají významné externí uživatele.

3 Hlubší analýza mikro-podniků

Vymezení přijaté Evropskou unií je příliš obecné na to, aby mohlo sloužit jako podklad pro přijetí vhodných přístupů k jejich podpoře a konec konců i k určení nároků na jejich běžné účetnictví a finanční výkaznictví. Mikro-podniky jsou vysoce heterogenní. Některé aspekty odlišností jsou spojeny s takovými atributy jako je: velikost, umístění, odvětví (resp. obor) činnosti a v neposlední řadě pohlaví vlastníka (vlastníků). Výjimkou nejsou mikro-podniky vlastněné jediným člověkem, který podnik také řídí. Často jsou to rodinné podniky, v nichž se angažuje více rodinných příslušníků. Zastoupeny jsou ovšem i podniky najímající cizí pracovní sílu.

Literatura nabízí tři přístupy ke klasifikaci mikro-podniků:

- Čtyřstupňová klasifikace založená na minulém růstu výkonnosti vyjádřeném počtem pracovníků (viz Liedholm, Mead, 1995): (a) nové podniky ve startovní fázi (*začátečníci*); (b) existující podniky, které překonaly počáteční riziko, ale nevykazují další růst (*podniky bez růstu*); (c) existující podniky s malým růstem (*málo rostoucí podniky*); (d) existující podniky, které graduují a z „mikro“ přecházejí na „malé“ podniky s 10 a více zaměstnanci (*rozvíjející se podniky*).
- Třístupňová klasifikace (dle Ledgerwood, 2000) je blízká předchozí, ale jinak strukturovaná a rozšířená o druh činnosti: (a) již existující nebo začínající podniky; (b) úroveň rozvoje (stabilní, nestabilní, rostoucí); (c) typ podnikatelské činnosti (odvětví, obory).
- Klasifikace založená na tom, zda je podnik orientován na *holé živobytí* vlastníka/vlastníků nebo na *růst* (viz ADB, 1997).

Bylo by zajímavé rozvést do větší hloubky každou jednotlivou klasifikaci, ale to není účelem článku. Jejich uvedení má potvrdit, že nelze všechny podniky dát do jednoho pytle – zejména pokud jde o řešení jejich účetnictví a výkaznictví. Tab. 3 je nahlédnutím do klasifikace založené na poslední uvedené klasifikaci. Jejím cílem je demonstrovat, jak velké rozdíly mezi mikro-podniky mohou být.

Tab. 3: Hlavní rozdíly mezi mikro-podniky orientovanými na živobytí nebo na růst

Srovnávací veličiny	Podnik pro zajištění živobytí	Růstově orientovaný podnik
Kapitalizace	Relativně nízká.	Vyšší, ale původní kapitalizace je často obdobná.
Vzdělání	Nízké formální vzdělání.	Obvykle alespoň druhý stupeň.
Dovednosti a zkušenosti	Relativně nízká, vyjma dovedností tradičně vyžadovaných při rukodělné výrobě; zkušenost z obchodu často předchází pozdější výrobě téhož produktu.	Vyšší, častěji se vyžadují dovednosti týkající se povolání a/nebo jejich prokázání dobou předchozího námezdního zaměstnání.
Pohlaví	Poměrně vysoká účast žen.	Obecně nižší účast žen, vyjma tradic v některých kulturách.
Sektor	Vysoký podíl zemědělství, zpracování potravin a drobného obchodování.	Vyšší podíl výroby a služeb vyžadujících dovednosti.
Konkurence	Obvykle fungují v uspokojivě soutěživých trzích se slabými bariérami vstupu a malým prostorem pro snížení nákladů v důsledku intenzivního využívání práce členů rodiny.	Často se zmocňují neobsazeného místa na trzích díky rozsáhlejšímu možnostem specializace a diversifikace.
Sezónnost	Často sezónní, svázaný např. s plodinovým cyklem, školním rokem, hlavními festivaly apod.	Méně ovlivněn sezónností; činnost provádí po celý rok dokonce i při kolísavých úrovních.
Příspěvek k domácímu výdělku	Obvykle sekundární zdroj, i když podstatný.	Převážně primární zdroj.
Zda pouze jeden podnik	Zpravidla jeden z mnoha obdobných podniků.	Obvykle jediný podnik.
Užívání nájemní síly	Řídké, většinou se využívá rodinných příslušníků.	Obvyklejší, častěji se zapojují příbuzní a děti.
Přebytek a reinvestování	Přebytky jsou omezené a často se vracejí zpět ve formě domácích výdajů.	Reinvestování přebytků je pravidlem.
Využívání úvěru	Závisí na individuálních poměrech, nabídce a dostupnosti finančních podpor.	Úvěr dostupný v širokém rozpětí forem; mikro-podniky se často sami stávají čistými půjčovatelí financí.
Potenciál pro růst	Limitovaný, ale někdy možnost růstu v produktivitě a zisku; růst mnohdy blokován náročnými požadavky, nedostatkem zdrojů aj.	Má růstový potenciál; celkový počet pracovníků je vyšší, s větším podílem placených zaměstnanců. Pracující mají obvykle „vyšší kvalitu“.

Zdroj: Harvie (2003); upraveno autorkou.

4 Kdo jsou uživatelé ve vztahu k mikro-entitám?

IASB v návrhu standardu IFRS PE uvádí, že uživateli účetní závěrky, kterou vyhotovují **malé a střední podniky** a která je určena ke všeobecnému účelu, jsou: vlastníci neangažovaní v dané entitě, existující a potenciální věřitelé a ratingové agentury. Určení uživatelů bylo jedním z nejcitlivějších míst při přípravě návrhu, což se promítlo i do připomínek. Výhrady byly zejména k tomu, že ve výčtu jsou opomenuti: daňové autority, management podniku (manažeři a ředitelé), zákazníci, banky a ostatní významní poskytovatelé kapitálu. Mezi posledními jsou zmiňováni např. obchodní věřitelé, podnikatelé s venture kapitálem, faktoringové společnosti, členové rodiny, a obchodní „andělé“⁷.

Kdo jsou však uživateli účetních či finančních informací, jež jsou vyhotovovány v **mikro-entitách**? Z definice IFRS PE týkající se hledisek pro zařazení entity mezi malé a střední vyplývá nepřímé vymezení mikro-entit. Jsou to entity, které:

- a) nemají veřejnou odpovědnost a zároveň
- b) nezveřejňují externím uživatelům účetní závěrku určenou k všeobecnému účelu.

Druhou charakteristiku je třeba rozvést – naskytá se otázka, proč nezveřejňují. Nejblíže realitě je odpověď vycházející z kanadské definice mikro – podniků: důvodem je skutečnost, že neexistují významní externí uživatelé (jejich účetní závěrky). Z toho ale nevyplývá, že tyto entity nemají žádné externí partnery, které by z podstaty vztahu k těmto entitám mělo zajímat, jak si „vedou“.

4.1 Vlastníci–manažeři

Všeobecně lze přijmout premisu, že zdaleka nejdůležitější skupinou uživatelů jsou samotní vlastníci, kteří podnik (maximálně do 10 zaměstnanců) většinou zároveň řídí, tedy vlastníci-manažeři. (owner-managers). Jak je charakterizovat? I když každá charakteristika nutně pokulhává, lze o nich vyslovit názor, že jsou to povětšinou ti, kteří investovali významnou částku ze svého soukromého bohatství do založení a prosperity svého podniku, aniž hodlají participovat na výhodách, které se investorům otvírají na kapitálovém trhu. Samotné peníze mnohdy nejsou v jejich životě prvořadou motivací, větší (či alespoň stejné) uspokojení jim přináší takové motivační vlivy jako kvalita života, nezávislost a angažovanost ve vlastním podnikání (Jarvis – Curran – Kitching – Lightfoot, 1996).

Zastavme se u jejich informačních potřeb. Ty lze jednoznačně formulovat jen s velkými obtížemi, protože jejich určení závisí na osobnostních rysech a odborných znalostech těch (vlastníků-manažerů), kteří jsou ochotni na obdobnou otázku ústně či písemně odpovídat. Závěry jakékoli studie, vedené snahou o zevšeobecnění, je proto nutné brát s jistou rezervou. Nelze opomenout ani vlivy kultury, společenského prostředí a životních priorit uznávaných danou komunitou. Ze studií (Collins – Jarvins, 2000; Harvie, 2003; IFAC, 2006; IFAC 2008) lze vytěžít minimálně tyto závěry:

- a) účetní informace (resp. účetní/finanční výkazy) nejsou nejvýznamnějším zdrojem informací pro vlastníky-manažery. Ti dávají přednost průběžným (týdenním, měsíčním) informacím, které jsou pro řízení mnohem užitečnější než roční účetní

---

⁷ Anděly jsou označováni jednotlivci, kteří poskytují peníze na založení podniku obvykle výměnou za svoji účast ve vlastním kapitálu, kteří ale – na rozdíl od podnikatelů s venture kapitálem – neřídí shromažďování peněz do profesionálně spravovaných podnikových fondů. (Z nich pak venture podnikatelé po určité době vyberou svůj podíl na podnikání a podnik opustí.)

závěrka. Ta je podle jejich názoru příliš komplexní, málo srozumitelná a po skončení období již nevýznamná, protože je zastaralá.

- b) Pokud se využívají informace z účetní závěrky, pak slouží hlavně jako podklad pro výpočet odměn, k porovnávání výsledků (zejména výnosů a nákladů) s předchozími obdobími a pro účely spojené s půjčkami a financováním.
- c) Často se sledují další finanční indikátory, jako peněžní prostředky, likvidita, úroveň nákladů a řada nefinančních indikátorů jako počet telefonních hovorů, rychlost úhrady pohledávek apod.
- d) Jedním z předních cílů mikro-podniků je minimalizovat daňové závazky. Z toho důvodu dávají přednost takovému informačnímu systému, který by byl ve shodě s požadavky daňové legislativy, nikoli aby sloužil primárně jako nástroj komunikace.

Ze studie je patrné – a praxe to potvrzuje, že vlastníci-manažeři (jako nejdůležitější uživatelská skupina) nejsou finančním výkazům nakloněni a nepovažují je za příliš užitečné. Domnívají se, že roční účty jsou jen omezeným nástrojem pro rozhodování a že nejsou vhodné pro plánování. Důvod může být prostý: studie totiž poukazuje na to, že mnozí vlastníci – manažeři nerozumí účetnictví ani číslům v účetních výkazech. Na jejich omluvu je nutno dodat, že v takové situaci se nezdá náležejí i mnozí manažeři velkých podniků, přestože jsou graduovaní.

4.2 Externí uživatelé

Pokud jde o identifikaci dalších případných uživatelů účetních informací produkovaných mikro-entitami, pak na prvním místě jsou to ve všech zemích **berní úřady**. Vzhledem k potřebě získat finanční prostředky jsou jimi v převážné míře také různí **poskytovatelé financí** včetně bank. Jejich důležitost se liší podle zemí. Např. *venture kapitál* se v některých zemích stává hlavním externím uživatelem informací z účetnictví podniku, do něhož investoval a může tudíž hrát rozhodující roli v rozvoji podnikového účetního systému (včetně manažerského účetnictví). V jiných zemích jsou naopak hlavním zdrojem financí mikro-entit *bankovní instituce*, pro něž jsou finanční výkazy důležitým pramenem informací při jejich rozhodování o půjčkách a při analýze schopnosti jejich splácení. To zpětně vede ke zvýšení úrovně účetního výkaznictví mikro-entit. Zapomenout by se nemělo ani na jiné uživatele-poskytovatele financí: např. v EU jsou stále významnější *finanční podpory* mikro-entit v rámci různých projektů státních a regionálních podpor. Všichni tito uživatelé mají své informační nároky, ale nikoli v takovém rozsahu, aby kvůli nim musela mikro-entita vést rozsáhlé účetnictví podle pravidel vlastních větším korporacím a sestavovat náročné finanční výkazy.

5 Jaký projekt pro mikro-entity?

Rada IASB, vědoma si ožehavosti tématu, ponechává rozhodnutí na národní jurisdikci. Předdesíláme, že tato problematika musí být na národní úrovni řešena komplexně pro všechny privátní entity (pro SMEs i mikro-podniky), nikoli jednotlivě pro tu či onu úroveň, protože by velmi pravděpodobně došlo k nesystémovému řešení. Teprve po přijetí jasné celkové koncepce mohou být práce rozděleny podle úrovní. Takový přístup bude vyžadovat od národního regulátora hodně úsilí, analýz, konzultací a otevřených diskusí.

Regulátor musí vzít v úvahu i výzvu Světové banky, která důsledně požaduje snižovat břemeno administrativních, účetních a dalších požadavků kladených na privátní podniky. Většina hospodářsko- politických seskupení již na tuto výzvu reagovala. Ani EU nezůstala

pozadu: po široce pojaté veřejné diskusi vydala Evropská komise v červnu tohoto roku tzv. **Small Business Act for Europe (SBA) – Evropský zákon pro drobné podnikání**⁸ (EC, 2008). Jedná se o balík politických a právních aktů spojených s řadou ambiciózních opatření, jejichž zajištění se ukládá jak EU, tak členským zemím. Jejich cílem je všestranně ulehčit malým, středním a mikro-podnikům. Vědomi si obtížnosti problematiky a úskalí spojeného s jakýmkoli jednostranným řešením, předkládáme následující text spíše jen jako příspěvek k zamyšlení nad možnostmi řešení spojeného s finančním výkaznictvím mikro-podniků.

Národní regulátor má v podstatě několik možností:

- přijmout IFRS PE,
- vypracovat specifický projekt finančního výkaznictví adekvátní potřebám nejmenších podniků,
- vyžadovat pouze daňovou evidenci.

5.1 Projekt „IFRS for Private Entity“

I po tak zevrubné analýze mikro-podniků, jakou dovoloval tento článek, se jeví samozřejmé, že toto řešení nepřichází v úvahu.⁹ Je tudíž na místě dovodit, proč takové řešení zásadně odmítáme.

Jsme přesvědčeni, že IASB neměla a nemá kompetence vypracovat projekt pro privátní entity, tím méně přijmout takový projekt (byť dobrovolně) dokonce i pro mikro-entity. Pracovní skupina vyhotovující projekt má zkušenosti s velkými kótovanými podniky, nikoli s podniky malými a středními (o mikro-podnicích ani nemluvě). Nepodložila dostatečnými analýzami ani výchozí bázi, na níž je postaven každý obdobný projekt: kdo jsou externí uživatelé ve vztahu k těmto podnikům. .

Klíčovým problémem je fakt, že projekt byl vypracován přístupem „shora dolů“ (top-down approach), přičemž na vrcholu pyramidy jsou velké kótované podniky (zhusta internacionální povahy), jejichž cenné papíry jsou obchodované na světových burzách. Tomu jsou přizpůsobena náročná pravidla zveřejňování finančních (a jiných) informací. Tyto subjekty vykazují podle úplných IFRS.

IFRS PE vychází z koncepčního rámce, který je naprosto shodný s rámcem pro úplné IFRS. Při jeho vypracování IASB nebyla ochotna vzít v úvahu důsledky implementace poměrně náročných standardů, jako jsou zejména neúměrné náklady, jež musí podnik vynaložit, aby dostal požadavkům standardů. Nezvážila, že tyto podniky mají oproti těm na nejvyšší příčce pyramidy velmi omezené kapacity na vedení účetnictví – na to, aby si udržovaly velká účetní oddělení, kvalifikované účetní odborníky a zdatné právníky.

---

⁸ Přesnější překlad zní spíše „zákon o podnikání v malém (rozsahu)“, ale ani anglický název nevystihuje přesně jeho obsah, protože se týká všech podnikatelských subjektů spadajících pod výraz „malé a střední podniky“. Proto se přikláním k českému překladu „zákon o drobném podnikání“, protože nejlépe vystihuje podstatu zákona.

⁹ Přesto – podle dostupných informací – přijala Keňa IFRS PE pro veškeré privátní podniky – SMEs i mikro-podniky.

V této souvislosti lze jen obtížně chápat, proč IASB nebyla ochotna přijmout projekt UNCTAD¹⁰ dokončený již v roce 2004, který požadavkům jednotlivých stupňů privátních entit zcela vyhovuje a přitom ponechává možnost průchodu mezi jednotlivými stupni od zdola nahoru i opačně (UNCTAD, 2004a; UNCTAD, 2004b; Kovanicová, 2006).

5.2 Individuální národní projekt jednoduchého finančního účetnictví

Toto řešení považuji za nejvhodnější. Specifický projekt velmi prostého aktuálního účetnictví a finančního výkaznictví by měl být založen na jednoduché účtové osnově, na souboru běžných účetních případů, které se u tohoto typu entit běžně vyskytují a na sestavení jednostránkových výkazů (rozvaha, výsledovka, výkaz peněžních toků). Projekt by neměl bránit tomu, aby mikro-entita dobrovolně zvolila náročnější projekt (určený malým a středním podnikům), bude-li to považovat za žádoucí, či aby na takový projekt postupem času přešla.

Naskýtá se zásadní otázka, jakým specifickým požadavkům by měl národní regulátor vyhotovující projekt pro mikro-entitu vyhovět. Studie, zaměřená na empirický výzkum této oblasti, shrnula odpovědi respondentů následovně (IFAC, 2008, s. 56):

- regulátor by měl rozumět potřebám nejmenších podnikatelů;
- projekt by neměl být vypracován „shora“, bez konzultací s těmi, jimž je určen;
- je nutno zvažovat břemeno nákladů spojených se zavedením a používáním projektu;
- je potřeba zajistit lepší dostupnost implementačních příruček těm, kteří projekt mají aplikovat, tj. vlastníkům samotným;
- důležité jsou vzdělávací a školicí programy pro zhotovitele a uživatele;
- neopomíjet kompatibilitu s existujícími počítačovými balíčky;
- je žádoucí zajistit dvě verze pro rozdílnou úroveň mikro-entit.

Posledně jmenovaný požadavek by bylo vhodnější nahradit možností vést pouze daňovou evidenci a požadavky uživatelů zajistit další, doplňkovou evidencí.

6 Okénko do České republiky

Stranou ponecháme kótované společnosti, kterým EK svým nařízením uložila povinnost sestavovat finanční výkazy ve shodě s úplným souborem IFRS. Daňové zákony ČR jim však ukládají vypočíst pro zjištění daně z příjmu výsledek ve shodě s českými účetními předpisy, což znamená, že v podstatě vedou dvojí účetnictví.

Jestliže bylo dříve zmíněno, že naše země přijala bez výhrad doporučení Evropské komise týkající se klasifikace malých a středních podniků, neznamená to, že je zakomponovala do národního účetnictví. Podniky – právnické osoby (bez ohledu na jakákoli kritéria) a také podnikatelé – fyzické osoby (splňující kritéria zápisu do obchodního rejstříku či překračující stanovenou částku ročního obrátu) vedou účetnictví podle českých účetních předpisů. Spadají sem tedy nejen malé a střední podniky, ale i velké podniky s veřejnou odpovědností, pokud nejsou kótované.

České účetnictví, upravené pro tyto subjekty zákonem o účetnictví a příslušnou vyhláškou, je v některých ustanoveních ve shodě s konceptem a standardy úplných IFRS,

---

¹⁰ UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) – sekce obchodu a rozvoje působící pod Spojenými národy. Výsledným produktem je projekt UNCTAD – ISAR Project on Accounting by SMEs – zkráceně ISAR SMEs.

v některých se od nich výrazně liší. Je tedy nesystémovou kompilací na jedné straně dosavadní historie a tradice podporované lobováním (viz např. řešení finančního leasingu), na druhé straně určité snahy o nezaostávání za vývojem (např. oceňování na bázi fair value), což může být ale mnohdy spíše na překážku věrnému obrazu, není-li k tomu potřebným způsobem vyzrálé ekonomické prostředí.

I české účetní předpisy umožňují vést účetnictví ve zjednodušeném rozsahu: týká se to těch podnikatelů – fyzických osob, které nemají povinnost mít účetní závěrku ověřenu auditorem. Pokud takovou možnost využijí, nesmí používat některé (žádoucí) účetní metody, jako je zohlednění očekávaných rizik, snížení hodnoty aktiv (vyjma odpisů), tvorba účetních rezerv. Opravné položky a rezervy mohou tvořit jen podle zvláštních (např. daňových) předpisů. Tím je ale jejich účetnictví degradováno, neboť není schopno poskytnout věrný obraz. Správným řešením by bylo ponechat jim na rozhodnutí, zda jim postačí účetnictví bez použití těchto metod nebo zda je využijí.

Závěr

Zatímco po celé předchozí desetiletí se regulátor světového finančního výkaznictví – IASB – zaměřoval výhradně na velké společnosti kótované na světových burzách, pro něž vypracoval úplný soubor Mezinárodních standardů finančního výkaznictví – IFRS, v posledních několika málo letech se jeho pozornost soustřeďuje (po pyramidální ose dolů) i na ty menší, označované dříve společným názvem *malé a střední podniky* (SMEs), nově *privátní entity*. IASB vypracovala pro tyto podniky projekt IFRS for Private Entities (IFRS PE), z něhož po zralé úvaze vyloučila mikro-entity. Přijetí projektu, který je zatím ve fázi dokončování, má být v kterékoli zemi založeno na dobrovolné bázi; nicméně IASB (podporovaná i v tomto projektu Světovou bankou) očekává, že rovněž IFRS PE bude (s jistou obdobou projektu úplných IFRS) přes všechny výhrady přijímán celosvětově. Pokud jde o mikro-podniky, IASB ponechává regulaci jejich finančního výkaznictví na národních jurisdikcích. Předpokládá, že národní regulátor přijme projekt IFRS PE i pro ty nejmenší entity, nebo že pro ně vypracuje vlastní řešení. Analýza této problematiky vede k následujícím závěrům ve vztahu k mikro-entitám:

1. Projekt IFRS PE není pro mikro-entity vhodný (a nehodí se ani na malé a střední podniky, pro něž je vypracován). Důvody jsou více než přesvědčivé: projekt nedefinuje exaktně uživatele privátních entit a nepřihlíží k jejich specifikům; vychází z koncepčního rámce úplných IFRS formulovaného z hlediska požadavků externích uživatelů kótovaných podniků; je řešen přístupem „shora dolů“, bez rozumného posouzení typu běžných operací adekvátních drobnému podnikání; je příliš rozsáhlý (kolem 250 stran) a příliš nákladný; je neúměrnou zátěží, což je v rozporu s dnes striktně celosvětově požadovaným snížením břemene, uvalovaného na drobné podnikání.
2. Nejvhodnějším řešením pro mikro-entity se jeví vypracování národního projektu finančního účetnictví na akruální bázi, ale s co nejjednodušší účtovou osnovou, jednoduchými srozumitelnými pravidly a účetními metodami a s jednostránkovými výkazy: rozvahou, výsledkovkou a výkazem peněžních toků. Tento individuální projekt by měl umožnit snadný přechod na vyšší stupeň finančního výkaznictví, pro případ, že podnik bude růst nebo že si to bude přát. Za vzor jednoduchosti a průchodnosti mezi různými úrovněmi obtížnosti může sloužit projekt Spojených národů SMEGA 2 a 3).

3. Pro určitou skupinu mikro-podniků (jež by byla určena na základě národní klasifikace privátních entit) nelze vyloučit možnost vedení daňové evidence.
4. Česká republika přijala klasifikaci privátních podniků vypracovanou a doporučenou Evropskou komisí, ale zatím jen pro účely související s podporami drobného podnikání; do národní účetní legislativy ji nezakotvila. To není výtkou, uvažíme-li, že chybí jakákoli (natož pak hlubší) analýza důsledků přijetí takové klasifikace v českých podmínkách.

Literatura

- [1] ADB (1997): *Micro-enterprise Development: not by Credit Alone*. Manila, Asian Development Bank, 1997.
- [2] Collins, J. – Jarvins, R. (2000): *How owner-managers use accounts*. London, Institute of Chartered Accountants in England and Wales, 2000.
- [3] EC (2008): *A “Small Business Act” for Europe. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. “Think Small First”*. Brussels, European Commission, 2008.
- [4] Harvie, C. (2003): *The Contribution of Micro-enterprises to Economic Recovery and Poverty Alleviation in East Asia*. [on-line], Wollongong, University of Wollongong, c2003, [cit. 4. 8. 2008], <<http://ro.uow.edu.au/commwkpapers/73>>, s. 5 – 6.
- [5] IASB (2007): *Exposure Draft IFRS for SMEs*. London, International Accounting Standards Board, 2007.
- [6] IASB (2008): *IFRS for Private Entities*. [on-line], London, International Accounting Standards Board, c2008, [cit. 7. 7. 2008], <http://www.iasb.org/current_projects>.
- [7] IFAC (2006): *Micro-entity Financial Reporting Perspectives of Preparers and Users*. New York, International Federation of Accountants, 2006.
- [8] IFAC (2008): *Micro-entity Financial Reporting: Some Empirical Evidence on the Perspectives of Preparers and Users. Information Paper*. New York, International Federation of Accountants, 2008.
- [9] Jarvis, R. – Curran, J. – Kitching, J. – Lightfoot, G. (1996): *The financial management of small firms: An alternative perspectives. Research Report 49*. London, ACCA, 1996.
- [10] Kovanicová, D. (2006): *Harmonizace účetního výkaznictví malých a středních podniků: projekt Spojených národů*. Český účetní a finanční časopis, 2006, roč. 1, č. 3, s. 9-21.
- [11] Kovanicová, D. (2007): *V centru pozornosti malé a střední podniky: nadnárodní standardizace jejich účetního výkaznictví finalizuje*. Účetnictví, 2007, roč. 54, č. 4, s. 3-10.
- [12] Ledgerwood, J. (2000): *Sustainable Banking with the Poor, Micro-finance Handbook: an Institutional and Financial Perspective*. Washington D.C., World Bank, 2000.
- [13] Liedholm, C. E. – Mead, D. (1995): *The Dynamic Role of Micro and Small Enterprises in the Development Process. Gemini Action Research Program 1*. Amsterdam, Elsevier, 1995.
- [14] OUP (2008): *Oxford Pocket Dictionary of Current English*. Oxford, Oxford University Press, 2008.

- [15] UNCTAD (2004a): *SMEGA 2 – Accounting and Financial Reporting Guidelines for Small and Medium-sized Enterprises – Level 2 Guidance*. Geneva, United Nations Conference on Trade and Development, 2004.
- [16] UNCTAD (2004b): *SMEGA 3 – Accounting and Financial Reporting Guidelines for Small and Medium-sized Enterprises – Level 3 Guidance*. Geneva, United Nations Conference on Trade and Development, 2004.
- [17] UNIDO (2008): *Private Sector Development*. [on-line], Vienna, United Nations Industrial Development Organization, c2008, [cit. 2. 8. 2008], <<http://www.unido.org/index.php?id=o18233>>.

Finanční výkaznictví mikro-podniků: stále otevřená otázka

Dana Kovanicová

ABSTRAKT

Ačkoli mikro-podniky jsou v každé zemi nenahraditelnými podnikatelskými entitami, nebyla jim v minulých letech věnována náležitá pozornost. Byla na ně uvalována administrativní a jiná břemena neodpovídající jejich charakteru. Z tohoto poznání vychází tento příspěvek, když se zabývá otázkou, jaký rozsah finanční výkaznictví je mikro-entitám přiměřený. K tomu účelu jsou nejprve mikro-entitty definovány v pojetí IASB a v legislativě EU, následně je provedena jejich hlubší analýza prostřednictvím různých klasifikací a jsou vymezeni jejich nejvýznamnější uživatelé. Příspěvek kritizuje projekt IFRS for PE jako neadekvátní a doporučuje vyhotovit národní projekt zaměřený výhradně na potřeby mikro-podniků a jejich uživatelů. V závěru se uvádí současný stav v ČR.

Klíčová slova: Privátní podniky; Mikro-entitty; Finanční výkaznictví; IFRS pro PE.

Financial Statement of Micro-enterprises: Continually Open Question

ABSTRACT

In spite of the fact, that micro-enterprises are irreplaceable business entities in every country, there was not a relevant attention to them in former years. They were loaded with administrative and others burdens that did not correspond to their nature. Paper goes out from this recognition and deal with what sort of financial statement is appropriate to micro-entities. To this intent, the micro-entities are first defined according to IASB concept and EU jurisdiction, a deeper analysis is provided consecutively by means of various classifications and determination of the most relevant users. Paper criticises the IFRS for PE project as inappropriate and recommends creation of a national project oriented exclusively on micro-enterprises and users needs. Present situation in CZ is indicated at the end.

Key words: Private enterprises; Micro-entities; Financial statement; IFRS for PE.

JEL classification: M41.